

STREEFBEELDEN NATTE NATUUR IN KAART GEBRACHT

M. Fellinger & C. Bisseling

Wat willen we met onze waternatuur? Natuur en landschap staan in Nederland als gevolg van onder andere milieuverontreiniging, verstedelijking en intensivering van de landbouw onder grote druk. Dit geldt zeker voor natuur die gebonden is aan watersystemen: waterlopen liggen in de laagste delen van het landschap en vormen daardoor de verzamelbak van stromen van verschillende milieu-invloeden uit de omgeving zoals vermessing, verzuuring en vergiftiging. Zelfs verdroging is een groot probleem in deze laagste delen van het landschap. Om de natuur in Nederland te beschermen is de ecologische hoofdstructuur (EHS) ingesteld. Voor de kwalitatieve invulling van deze natuur is een stelsel van natuurdoeltypen beschreven in het Handboek natuurdoeltypen. De natte natuur is slechts globaal uitgewerkt in dit handboek. En dat terwijl een groot deel van de EHS uit water bestaat en de gevarieerdheid en kwantiteit aan watertypen vrijwel nergens in Europa zo groot is als in Nederland.

Ervaring met het gebruik van het Handboek heeft geleerd dat de praktijk vraagt om verder uitgewerkte natuurdoeltypen voor de waternatuur. Dit is de aanleiding geweest voor het project Aquatische Natuurdoeltypen, ook wel Streefbeelden Natte Natuur genoemd, waarin streefbeelden verder ontwikkeld en uitgewerkt worden. Deze streefbeelden zullen een gemeenschappelijk taal vormen voor zowel het natuur- als het waterbeleid.

Streefbeelden voor wie?

De Streefbeelden Natte Natuur zijn bedoeld voor een zeer brede groep potentiële gebruikers: regionale waterbeheerders en natuurbeheerders, provincies, Rijkswaterstaat en beleidsmakers van de ministeries van LNV en V&W. Elk type gebruiker stelt zijn eigen eisen aan de streefbeelden. Een regionale water- en natuurbeheerder is geïnteresseerd in de toepassing van de streefbeelden op lokale en regionale schaal voor het inrichten en beheren van individuele wateren. Het Rijk wil een beeld hebben van de toestand van de Natte Natuur op nationale schaal. In het project wordt zoveel mogelijk aan al deze wensen tegemoet gekomen. Daartoe worden de streefbeelden in

een hiërarchisch stelsel geplaatst met onderlinge samenhang tussen de verschillende niveaus. De streefbeelden worden zodanig beschreven dat zij bruikbaar zijn bij het ontwikkelen en evalueren van beleid, en de aansturing van inrichting, beheer en monitoring op zowel regionale, provinciale als nationale schaal. Dit vraagt tijdens het ontwikkeltraject nauwe samenwerking tussen vertegenwoordigers van verschillende schaalniveaus. Bij de uitvoering van het project Aquatisch Supplement zijn dan ook de volgende partners nauw betrokken: IBN-DLO en het RIZA, onderdeel van Rijkswaterstaat, zijn betrokken bij de uitvoering. Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) en RIVM zijn medefinancier van het project. In de begeleidingscommissie van het project hebben naast afgevaardigden van bovengenoemde instanties ook natuurbeheerders, provincies en regionale waterbeheerders zitting.

Waarom streefbeelden?

Water speelt in het natuurbeheer een belangrijke rol. Naast de aandacht voor grondwaterafhankelijke systemen neemt ook de aandacht voor het oppervlaktewater toe. Dit wordt aangewakkerd door onder andere de grote water-

overlast en de problemen die dat voor onze veiligheid geeft. Voor het Rijk zijn deze problemen samen met problemen die op ons afkomen zoals zeespiegelrijzing, klimaatverandering, bodemdaling een reden om extra aandacht aan het water te besteden. Dit vertaalt zich ook in het beleid voor natuur, bos en landschap. Ontwikkeling van nieuwe natuur en versterking van de identiteit van het Nederlandse natte landschap worden gekoppeld aan de aanpak van de waterproblematiek. De koppeling tussen waterbeheer, veiligheid en natuurontwikkeling speelt nu al onder andere in de aanpak van de hoogwaterproblematiek in laag Nederland en de maatregelen voor veiligheid in het rivierengebied. Ook in de vierde Nota Waterhuishouding en de vijfde Nota Ruimtelijke Ordening is dit een belangrijk punt van aandacht. Het is te verwachten dat deze trend, het toepassen van de watersysteembenadering en het geven van meer ruimte voor water, zich zowel op nationale als regionale schaal zich verder uitbreidt. Het zoeken naar oplossingen voor het waterbeheer zal gekoppeld gaan worden aan 'het op kaart zetten' van natte natuurdoelen. Maar wat zijn die natte natuurdoelen? En gelden voor de waterbeheerder dezelfde doelen als voor de natuurbeheerder? Dit zijn de vragen voor de ontwikkeling van Aquatische Natuurdoeltypen. Het ontwikkelen van natuurdoeltypen voor de waternatuur als gemeenschappelijke taal voor water- en natuurbeheerders op het niveau van Rijk, provincie en regio is essentieel om de (potenties voor) de natuur in het water zo volledig mogelijk veilig te stellen.

Ook in het waterbeheer op provinciaal niveau speelt het één en ander zoals het ontwikkelen van een systematiek voor Regionale WaterSysteem Verkenningen (RWSV). Streefbeelden voor regionale wateren zijn hierin niet opgenomen. Deze ontwikkelingen in combinatie met meer aandacht voor ecologie bij waterschappen, maakt de behoefte aan beschrijving van streefbeelden groot. De waterbeheerder werkt in praktijk al meer samen met de natuurbeheerder. Communicatie en uitwisseling tussen beheerders en doorvertaling naar andere bestuurlijke niveaus maakt een gestandaardiseerde vorm van streef-

Foto: Piet Verdonshot.

beelden noodzakelijk. Dit krijgt gestalte in de Aquatische Natuurdoeltypen. Daarnaast heeft de beheerder behoefte om te weten aan welke 'knoppen' gedraaid moet worden om het gewenste streefbeeld te bereiken. Ook hieraan wordt aandacht besteedt.

Wat houden de streefbeelden in?

De Streefbeelden voor Natte Natuur omvatten grote en kleine wateren binnen en buiten de EHS, zowel zoet als brak. Als kapstok voor de verdere uitwerking in streefbeelden zijn alle wateren eerst ingedeeld in hoofdwatertypen. De Natuurverkenning '97 is van dezelfde indeling in hoofdwatertypen uitgegaan. Bij deze indeling spelen ecologisch relevante factoren een rol zoals wel of geen stroming, zoutgehalte, zuurgraad. Tevens is gekozen voor een pragmatische aanpak door aan te sluiten bij

bestaande indelingen. Dit leidt tot de volgende 14 hoofdwatertypen:

1. bronnen
2. beken en riviertjes
3. grote rivieren, inclusief een deel delta
4. grote kanalen
5. grote meren en plassen
6. wateren in het rivierengebied (wiel, oude rivierarmen)
7. diepe plassen buiten het rivierengebied
8. poelen
9. laagveenwateren
10. sloten
11. weteringen, vaarten en kanalen
12. brakke wateren binnendijks
13. vennen
14. duinwateren

De streefbeelden geven de uit ecologisch oogpunt maximale situatie weer, waarin processen zo natuurlijk mogelijk verlopen en waarin de biodiversiteit

voor het betreffende ecosysteem maximaal is. De aanwezige soorten zijn zeer kenmerkend voor het milieu- of habitat-type (ecosysteem).

De beschrijving van de streefbeelden zal dezelfde bouwstenen bevatten als de beschrijvingen in het Handboek natuurdoeltypen:

- processen;
- ecologische typering;
- abiotische toestandsvariabelen: zoals waterkwaliteit, morfologie, zoveel mogelijk in ranges gekwantificeerd;
- indicatoren: voorplanten en macrofauna en indien bekend ook vissen en amfibieën, en waar relevant ook vogels en zoogdieren. Dit zijn soorten die specifiek zijn voor een bepaald milieu- of habitattype;
- doelsoorten gebaseerd op zeldzaamheid, (inter-)nationale betekenis en trend van ontwikkeling. Deze soorten hebben bijzondere betekenis in het natuurbeleid;
- beheer en inrichting: voor elk streefbeeld wordt omschreven welk specifiek beheer en inrichting nodig is voor het beheren en ontwikkelen van dit streefbeeld.

De producten

De beschrijving van de streefbeelden vindt plaats op verschillende niveaus. Ten eerste het niveau zoals dat in het huidige Handboek is gehanteerd waarbij we voor de waternatuur spreken over *Aquatische Natuurdoeltypen*. Ten tweede het niveau van de beheerseenheid die aansluit bij de beheerspraktijk. Dit noemen we de *Aquatische Sub-Natuurdoeltypen*

Om de toegankelijkheid van de resultaten te vergroten is besloten om deze in verschillende boekjes te presenteren: Gedetailleerde beschrijving van Aquatische Sub-Natuurdoeltypen die aansluiten op de beheerspraktijk in een boekje per hoofdwatertype. Zo verschijnen er dus uiteindelijk 14 verschillende boekjes voor de bovengenoemde 14 hoofdwatertypen. In elk boekje staan alleen die Sub-Natuurdoeltypen die tot het hoofdwatertype behoren. Per subtype wordt zoveel mogelijk aangegeven in welke fysisch-geografische regio dit type aangetroffen kan worden. Op deze

wijze wordt de link gelegd naar het Aquatisch Supplement bij het Handboek Natuurdoeltypen (zie volgend punt). Verder komt er het Aquatisch Supplement (Bijlage bij het Handboek Natuurdoeltypen) met beschrijvingen van Aquatische Natuurdoeltypen. Hierin zijn de typen niet geordend naar hoofdwatertype, maar naar fysisch-geografische regio zoals in het Handboek natuurdoeltypen. Op deze manier sluiten de Aquatische Natuurdoeltypen aan op het Handboek. De beschrijvingen in de boekjes per hoofdwatertype zijn gedetailleerder en van een lager schaalniveau dan de huidige natuurdoeltypen in het Handboek. Het is gewenst om de Aquatische Natuurdoeltypen te laten aansluiten op de overige natuurdoeltypen die in het Handboek beschreven staan. Bovendien komt het detailniveau van het Handboek overeen met het gewenste detailniveau van Rijk (en provincie). Daarom worden de gedetailleerde streefbeeldens per hoofdwatertype geaggregeerd tot natuurdoeltypen conform het schaalniveau van het Handboek.

Stand van zaken

Het project is in 1998 gestart en loopt tot de zomer van 2000. In de zomer van 2000 zal het Aquatisch Supplement en alle deeltjes per hoofdwatertype gezamenlijk worden uitgebracht. In de tussentijd zullen echter van hoofdwatertypen die inhoudelijk afgerond zijn, werk-

Foto: Piet Verdonschot.

documenten verkrijgbaar zijn. Op die manier hoeft de praktijk niet tot de zomer van 2000 te wachten.

Het IBN-DLO werkt de regionale wateren uit. Er is begonnen met de uitwerking van streefbeeldens voor de hoofdwatertypen rivierbegeleidende wateren, vennen, bronnen en duinwateren. Een conceptrapportage voor deze wateren is gereed. In oktober zal de inhoud van deze rapportages voorgelegd worden aan deskundigen op het gebied van deze wateren. Deze inhoudelijke toets zal plaatsvinden in workshops. Zo gauw de inhoud definitief is, zullen de werkdocumenten openbaar zijn en te bestellen bij het IKC Natuurbeheer. Eind 1999 zullen de brakke wateren en laagveen-

wateren in concept uitgewerkt zijn.

Het RIZA is verantwoordelijk voor de uitwerking van de zoete Rijkswateren. Dit instituut werkt alle Rijkswatertypen uit. Op dit moment zijn onderzoekers druk bezig met de grote rivieren, inclusief de delta, de grote meren en plassen en de grote kanalen. Voor eind het eind van 1999 zullen deze watertypen in concept klaar zijn.

Het project zoals hierboven geschetst, is aan de toekomstige gebruikers gepresenteerd in een workshop in december 1998. Indien u hier niet aanwezig was maar op grond van bovenstaande wel aanvullende vragen of suggesties heeft voor het project, dan kunt u contact opnemen met de auteurs. Verder wordt per hoofdwatertype in een workshop met inhoudelijk deskundigen voor het betreffende watertype de inhoud van de uitwerkingen getoetst. Indien u voor deze workshop in aanmerking wilt komen voor één of meerdere hoofdwatertypen, dan kun u zich aanmelden bij het IKC Natuurbeheer. Voor de inhoudelijke toetsing van de streefbeeldens willen we namelijk zoveel mogelijk alle bestaande deskundigheid benutten.

M. Fellingner en C. Bisseling werken bij het IKC Natuurbeheer, afdeling Natuur. Voor vragen, suggesties en aanmeldingen inhoudelijke workshops kunt u bellen met tel. 0317-474940 (M. Fellingner) of tel. 0317-474839 (C. Bisseling).

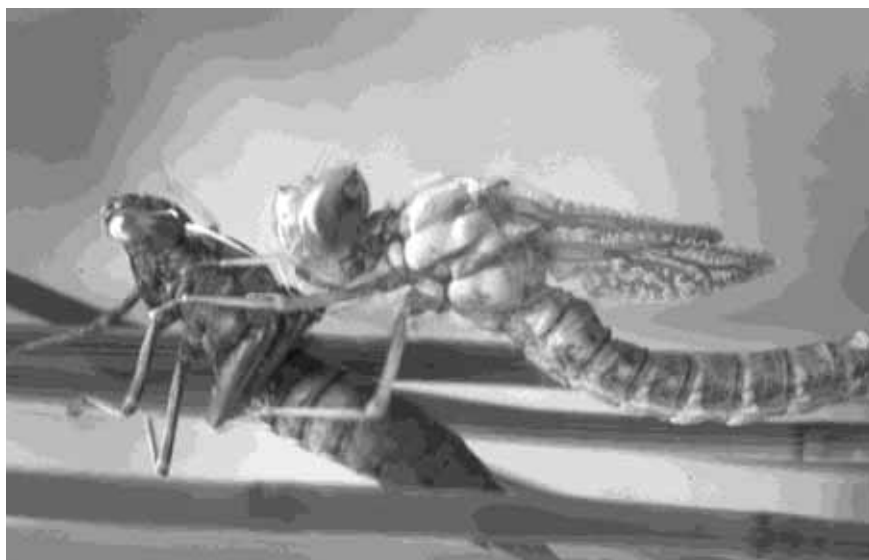

Foto: Piet Verdonschot.